تدوین راهبردهای توسعه صنعت اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان بر اساس تکنیک SWOT

چکیده

محیطزیست و لزوم حفاظت از آن در دهه‌های اخیر مورد توجه جدی کلیه افراد و مجامع بین‌المللی و جهانی قرار گرفته است. در این راستا محیط‌های بیولوژیکی بین‌المللی و مناطق حفاظت شده خصوصی اصولاً جزء واحدهای حفاظتی درنظر گرفته می‌شوند و بهترین مناطق برای ایجاد اکوتوریسم هستند. تالاب‌ها به دلیل برخورداری از انواع منابع طبیعی، دارای اهمیت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بالایی می‌باشند. در این میان، تالاب شادگان با اهمیت بین‌المللی به عنوان وسیع‌ترین تالاب ایران، در جنوب جلگه خوزستان واقع شده است. پژوهش تحلیلی توصیفی پیش رو با هدف بررسی نقاط قوت، ضعف و هم‌چنین فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از ایجاد و توسعه صنعت اکوتوریسم در منطقه مورد مطالعه به تحلیل نظرات ارائه شده توسط گردشگران و کارشناسان در سال ۱۳۹۲ پرداخت. بدین منظور در نخستین گام به شناسایی عوامل داخلی (نقاط ضعف و قوت) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) پرداخته شد. سپس عوامل داخلی و خارجی در قالب جداول ارزیابی عوامل داخلی (IF) و عوامل خارجی (EFE) نمره‌دهی و وزن‌دهی شدند. به‌منظور وزن‌دهی عوامل داخلی و خارجی از فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و نرم‌افزار Super decision بهره‌گیری شد. یافته‌ها نشان داد که به‌منظور توسعه اکوتوریسم تالاب شادگان می‌بایست مجموعه‌ای از راهبردها از نوع راهبردهای تدافعی مورد توجه قرار گیرد که براساس ماتریس QSPM، راهبرد تدوین برنامه‌های خاص جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری تالاب با امتیاز ۱/۹۹۱ مهم‌ترین راهبرد تدافعی قلمداد گردید.

واژگان کلیدی: راهبرد، اکوتوریسم، تالاب شادگان، SWOT، AHP.

فروزان فرخیان[1*]

نوال هردانیان[2]

سولماز دشتی[3]

۱. گروه مدیریت محیطزیست، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

۲. کارشناس ارشد مدیریت محیطزیست، واحد علوم و تحقیقات خوزستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

۳. گروه محیطزیست، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

***نویسنده مسئول مکاتبات**

foroz.farrokhian@gmail.com

کد مقاله: ۱۳۹٤۰۲۰۱۵۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۹/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۲/۲۲

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد است.

مقدمه

هکتور سبالوس یکی از اولین کسانی است که در دهه ۱۹۸۰ برای اکوتوریسم تعریف مشخصی ارائه کرده است: «اکوتوریسم یعنی مسافرت به نواحی طبیعی تقریباً دست‌نخورده باهدف یادگیری، تحسین و استفاده از مناظر طبیعی، حیات‌وحش و هم‌چنین نمودهای فرهنگی گذشته و حال مردم بومی است» (Ceballous,1996). اکوتوریسم اصولاً راهبردی برای کنترل مناطق حفاظت‌شده است. این نوع از گردشگری باهدف چندجانبه (حفاظت از محیطزیست، احترام به جوامع محلی و ارتقای مؤلفه‌های فرهنگی جوامع میزبان) سروکار دارد که این اهداف با مفهوم توسعه پایدار هم‌خوانی دارند (رام و مور، ۱۳۸۸). اکوتوریسم دارای ویژگی‌هایی از قبیل مشارکت در حفاظت از تنوع زیستی، کمک به رفاه اجتماعی جوامع بومی، تجربه‌آموزشی، کمترین نیاز به استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر، تأکید بر مالکیت بومی و ایجاد فرصت‌های شغلی می‌باشد (ناظری، ۱۳۸۹).

امروزه پدیده گردشگری در بیشتر کشورهای جهان به‌عنوان یک ابزار مهم توسعه و محرومیت‌زدایی موردتوجه قرارگرفته است و به دلیل درآمدزایی، سرمایه‌گذاری زیادی را در این بخش انجام می‌دهند (Teremblay, 2006 و Koens *et al*., 2009). عوامل بی‌شماری در توسعه گردشگری نقش دارند که ارتباط و تعامل بین آن‌ها، توسعه گردشگری را شکل می‌دهد. سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارت‌اند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های مقصد (الوانی و پیروزی بخت، ۱۳۸۵). در یک نگاه کلی، برخی از عوامل مؤثر بر توسعه صنعت توریسم و

گردشگری عبارت‌اند از: وجود امکانات رفاهی و اقامتی مناسب، امنیت کافی برای گردشگران، وجود جاده‌های وسیع و استاندارد بودن آن‌ها، وجود خدمات بهداشتی در مراکز اقامتی و بین جاده‌ای، وجود قوانین مناسب برای ورود و خروج گردشگران، تبلیغات مناسب و برخورد رفتارهای فرهنگی مناسب (محسنی، ۱۳۸۸) و وجود جاذبه‌های گردشگری (میرحسینی‌ده‌آبادی، ۱۳۹۰). به‌طوری‌که وانهوو جاذبه‌های گردشگری را به سه گروه اصلی جاذبه‌های طبیعی، انسان‌ساخت و جاذبه‌های خاص گردشگری (نظیر تفرجگاه‌های ساحلی، فستیوال ها، چشمه‌های آبگرم) تقسیم نموده است (Vonhove, 2005).

زیبایی طبیعی و تنوع بالای گیاهان و جانوران در بسیاری از تالاب‌ها در سراسر جهان این اکوسیستم‌ها را به مناطق اصلی گردشگری تبدیل نموده است. در راستای دستیابی به استفاده خردمندانه از تالاب‌ها ضروری است به تعادل و توازنی رسید که موجودیت تالاب‌ها در گستره وسیع فعالیت‌های انسانی که از حفاظت مطلق تا دخالت مؤثر متفاوت است، تضمین شود و طرح‌ریزی محیط زیستی تالاب، سازوکاری درراه نیل به این هدف محسوب می‌شود (دانه‌کار و همکاران، ۱۳۹۱).

لازمه مدیریت صنعت گردشگری در هر منطقه حفاظت‌شده‌ای تهیه یک برنامه مدیریتی متناسب با ویژگی‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی آن منطقه می‌باشد، تدوین این برنامه به مدیریت گردشگری، تسهیلات و امکانات مرتبط با آن کمک می‌نماید (محرم‌نژاد و آقاخانی، ۱۳۸۸).

با توجه به وضعیت اسفبار تالاب‌های کشور و قرار گرفتن اکثر آن‌ها در فهرست مونترو (Montreux Record) (کهرم و همکاران، ۱۳۹۰) توسعه اکوتوریسم در تالاب‌ها می‌تواند باعث پایداری محیطزیست و حفظ کارکردهای تالاب شود. در میان تالاب‌های کشور، تالاب شادگان ازنظر شکل رویشی ازجمله متنوع‌ترین تالاب‌ها به شمار می‌رود و سامانه زیست‌محیطی بسیار مهمی است که از جنبه‌های مختلف اکولوژیکی، هیدرولیکی، علمی و آموزشی، تفریحی، زیباشناختی، اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. پوشش گیاهی یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های تالاب شادگان بوده و نقشی حیاتی در پایداری ارزش‌های بوم‌شناختی و اقتصادی آن دارد. این تالاب زیستگاه مهم انواع گونه‌های آبزی به‌ویژه ازنظر زمستان گذرانی و زادآوری بسیاری پرندگان مهاجر است و در تأمین زندگی مردم محلی از طریق برداشت نی، چرای دام، صید ماهی و میگو و شکار پرندگان نقش مهمی ایفا می‌کند. تالاب دارای عملکردهای متنوع هیدرولیکی و اکولوژیکی است ازجمله کنترل سیلاب، حفاظت و تثبیت ساحل، ته‌نشینی مواد رسوبی، جذب مواد مغذی و سموم محلول در آب رودخانه، تعدیل آب‌وهوا و ... . هم‌چنین دارای امکاناتی برای توسعه گردشگری و تفرج است. بهره‌برداری از منابع و ذخایر تالاب به‌صورت چرای دام (گاومیش، گاو، گوسفند، بز و حیوانات باربر)، صید ماهی و میگو، برداشت نی و شکار پرندگان انجام می‌گیرد. بیش از ۶۰۰۰ خانوار به‌طور قابل‌ملاحظه به این منابع وابسته‌اند که درعین‌حال خود به‌شدت با موجودیت آب در تالاب بستگی دارد (فرخیان،۱۳۷۴).

هدف از این مطالعه، تدوین راهبردهای مناسب جهت توسعه صنعت اکوتوریسم در تالاب بین‌المللی شادگان می‌باشد. در این راستا به شناسایی، دسته‌بندی و ارزیابی مهم‌ترین عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) در تالاب شادگان و تهیه ماتریس SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunitieis, Threats) پرداخته شد و درنهایت برای رتبه‌بندی راهبردها از ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (QSPM) استفاده شد.

در مورد توسعه گردشگری مطالعات چندی در ایران و جهان صورت گرفته است، اما در مورد راهبردهای توسعه گردشگری در تالاب شادگان، مطالعه‌ای انجام‌نشده بود، بنابراین انجام این تحقیق ضروری به نظر می‌رسید.

مواد و روش‌ها

موقعیت جغرافیایی تالاب ۴۸ درجه و ۲۰ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی می‌باشد (فرخیان، ۱۳۷۴). تالاب شادگان به مساحت تقریبی ۵۳۷۷۳۱ هکتار (۳ درصد مساحت ایران) در پایین‌ترین بخش حوضه رودخانه جراحی قرارگرفته است (Kaffashi *et al.*, 2012). حوضه رودخانه جراحی در ابتدای خلیج‌فارس در جنوب غربی ایران واقع‌شده است. مساحت حوضه آبریز آن ۲۴۳۱۰ کیلومترمربع می‌باشد (مجنونیان، ۱۳۷۷). تالاب شادگان جزء ۲۴ تالاب بین‌المللی ثبت‌شده در کنوانسیون رامسر است که ۲۹۶۰۰۰ هکتار آن بر اساس مصوبه شماره

۴۱ مورخ ۱۳۵۱/۹/۲۲ شورای عالی محیطزیست به‌عنوان پناهگاه حیات‌وحش تعیین گردید و در فهرست ۱۰۵ منطقه مهم زیستگاه جهانی پرندگان، ثبت‌شده است (بهروزی‌راد، ۱۳۸۷).

تالاب شادگان دارای سه بخش متمایز تالاب آب شیرین (شمال تالاب)، پهنه جزرومدی (جنوب تالاب) و منطقه ساحلی (بخش آب‌شور تالاب) می‌باشد (عبدالهی،۱۳۸۶). آنچه از دیدگاه محیطزیست به‌عنوان حیات‌وحش تالاب می‌باشد شامل بخش‌های آب شیرین و پهنه جزرومدی است. آب شیرین تالاب توسط رودخانه جراحی (۹۰ درصد) و کارون (۱۰ درصد) تأمین می‌شود و هم‌چنین بخش جنوبی تالاب، تحت تأثیر جزرومد خلیج‌فارس قرار دارد (Nouri *et al.*, 2010). محدوده تالاب شادگان در شکل ۱ نشان داده‌شده است.

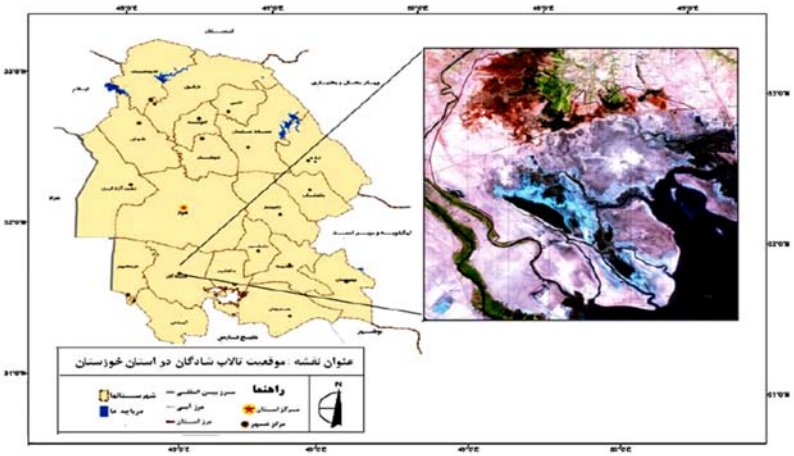

شکل ۱: موقعیت تالاب شادگان در استان خوزستان.

تالاب شادگان دارای زیستگاه‌های مختلف با تنوع زیستی خارق‌العاده است. بر اساس نوع خاک، کیفیت آب، پوشش گیاهی و عمق آب، پنج نوع زیستگاه اصلی در تالاب مشخص‌شده است که شامل تالاب آب شیرین، پهنه‌های جزرومدی، خور موسی، تپه‌ماهورها و پستی‌وبلندی‌های کم ارتفاع و جزایر خور موسی می‌باشد (فرخیان، ۱۳۸۶).

این تحقیق ازنظر هدف یک پژوهش تحلیلی – توصیفی محسوب می‌شود. هم‌چنین بر اساس ماهیت و روش، یک پژوهش توصیفی- پیمایشی مبتنی بر مطالعه کتابخانه‌ای و نیز روش‌های میدانی نظیر توزیع پرسشنامه است. سپس در مراحل بعدی تحقیق جهت تجزیه‌وتحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی و راهبرد توسعه گردشگری از روش تحلیلی SWOT استفاده‌شده است.

در مرحله نخست عوامل داخلی و خارجی محیط تحت بررسی قرار گرفت. بدین منظور عوامل مؤثر بر مدیریت محیطزیستی منطقه موردمطالعه شناسایی و تجزیه‌وتحلیل شدند؛ بنابراین فهرست برداری و نهایی کردن عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) با استفاده از دو نوع پرسشنامه با طیف لیکرت به انجام رسید. به‌منظور لحاظ کردن دیدگاه‌های کارشناسان، جوامع محلی و محیطبانان منطقه، در فروردین ۱۳۹۲ تعداد ۲۴۰ پرسشنامه میان افراد مذکور توزیع و پاسخ داده شد و نمونه دیگر تعداد ۲۲ پرسشنامه که مربوط به کارشناسان بود توسط کارشناسان خبره حوزه اکوتوریسم و آشنا با تالاب شادگان تکمیل گردید که پرسشنامه اول جهت شناسایی عوامل داخلی و دومی جهت شناسایی عوامل خارجی و به‌منظور تهیه فهرست نقاط قوت، ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها طراحی گردید. سپس فهرست اولیه‌ای از عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر راهبردهای توسعه مدیریت محیطزیستی تالاب شادگان توسط افراد مذکور تهیه شد. در گام دوم عوامل داخلی و خارجی با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی (Analytic Hierarchy Process) یا AHP اولویت‌بندی و وزن‌دهی شدند (Saaty, 2008). بدین منظور پس از نهایی شدن فهرست عوامل داخلی و خارجی، ماتریس ارجحیت این عوامل به‌طور جداگانه تهیه شد (لازم به ذکر است که ماتریس ارجحیت عوامل، توسط ۱۰ خبره سازمان محیطزیست تهران انجام گردید). بدین ترتیب که مشخصه‌های هر عامل در سطر و ستون ابتدایی ماتریس قرار گرفت. سپس کلیه پارامترها نسبت به هر یک از معیارهای سطح بالاتر مقایسه زوجی شدند. در گام بعدی ماتریس‌های عوامل خارجی و عوامل داخلی در

ستون اول فهرست از عوامل داخلی و خارجی تنظیم شد، در ستون دوم اوزان مربوط به هر یک از عوامل فهرست شده در جداول مذکور طوری تکمیل شد که جمع اوزان در هر جدول نرمال و برابر عدد یک باشد. در ستون سوم جهت تعیین نمره وضعیت موجود به هریک از این عوامل نمره ۱ تا ۴ بر اساس وضعیت موجود داده شد. نمره ۱ بیانگر ضعف اساسی، نمره ۲ ضعف کم، نمره ۳ بیانگر نقطه قوت و نمره ۴ نشان‌دهنده قوت بسیار بالای عامل می‌باشد. در ستون چهارم امتیاز موزون هر عامل، از حاصل‌ضرب ستون دوم در ستون سوم حاصل شد و سرانجام امتیاز وزنی کل مجموعه تحت بررسی محاسبه شد. بدین ترتیب تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (Internal Factor Evaluation) یا IFE و عوامل خارجی (External Factor Evaluation) یا EFE انجام پذیرفت.

در مرحله چهارم، پس از لیست کردن هریک از عوامل قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها، از محل تلاقی هریک از آن‌ها و نوشتن آن‌ها در سلول‌های مربوط به خود، راهبردهای موردنظر حاصل گردید. جهت ارزیابی و اولویت‌بندی راهبردها از ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (Quantitative Strategic Planning Matrix) یا QSPM استفاده گردید. در این گام، تأثیر سایر عوامل داخلی و خارجی محیط بر راهبرد پیشنهادی پیش‌بینی و نمره جذابیت هر راهبرد در بازه یک (حداقل جذابیت) تا چهار (جذابیت یا امکان‌پذیری) اعطا شد. در پایان از جمع نمرات جذابیت مربوط به هر راهبرد در ستون مربوط، نمره جذابیت کل محاسبه شد (محرم نژاد، ۱۳۹۱).

برای انجام محاسبات مربوط از نرم‌افزار سوپردسیژن استفاده شد که این نرم‌افزار توسط توماس ال ساعتی بنیان‌گذار تکنیک AHP و ANP طراحی‌شده است (Saaty,1989).

نتایج

تدوین راهبردهای مناسب برای توسعه اکوتوریسم در تالاب شادگان، مستلزم تحلیل مدل SWOT و اولویت‌بندی راهبردهای موردنظر است. نتایج حاصل از تیم خبرگان در ارزیابی عوامل داخلی مبین آن است که پتانسیل توسعه گردشگری با وزن ۰/۴۹۷ بااهمیت‌ترین نقطه قوت و کمبود امکانات رفاهی و امنیتی با وزن ۰/۱۲۰ مهم‌ترین نقطه‌ضعف تلقی شده است (جدول ۱). تحلیل خبرگان از فرصت‌ها نشان‌دهنده آن است که برگزاری فستیوال‌های سنتی با وزن ۰/۳۵۹ به‌عنوان مهم‌ترین فرصت قلمداد گردید. نکته جالب‌توجه آن است که موضوع عدم هماهنگی بین دستگاه‌های ذیربط بااهمیت وزنی ۰/۰۵۹ به‌عنوان بالاترین ضعف درونی منطقه به شمار آمد (جدول ۲).

جدول ۱: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) توسعه اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان

عوامل داخلی		زیرمعیارها	وزن	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن‌دار
نقاط قوت (S)	S_1	پتانسیل توسعه گردشگری	۰/۱۲۴۲	۴	۰/۴۹۷
	S_2	تعدد و تنوع صنایع‌دستی	۰/۰۸۲۵	۳	۰/۲۴۷
	S_3	وجود منابع آبی کافی	۰/۰۶۹۲	۳	۰/۲۰۷
	S_4	چشم‌اندازهای منحصربه‌فرد	۰/۰۶۸۵	۳	۰/۲۰۵
	S_5	وجود فرهنگ سنتی محلی	۰/۰۵۰۳	۴	۰/۲۰۱
	S_6	امکانات دسترسی	۰/۰۶۰۱	۳	۰/۱۸۰
	S_7	گونه‌های گیاهی و جانوری منحصربه‌فرد	۰/۰۵۲۳	۳	۰/۱۵۷
	S_8	اشتغال‌زایی بومیان	۰/۰۴۹۲	۳	۰/۱۴۸
	S_9	روحیه مهمان‌نوازی بومیان	۰/۰۳۶۲	۴	۰/۱۴۵
	S_{10}	رقابت با سایر مناطق تالابی	۰/۰۲۹۹	۳	۰/۰۹۰
نقاط ضعف (W)	W_1	کمبود امکانات رفاهی و امنیتی	۰/۰۵۹۸	۲	۰/۱۲۰
	W_2	آلودگی‌های زیست‌محیطی	۰/۰۴۰۴	۲	۰/۰۸۱
	W_3	کمبود نیروی متخصص و آموزش‌دیده	۰/۰۳۹۱	۲	۰/۰۷۸

W_4	بهره‌برداری نامناسب از جاذبه‌ها	۰/۰۵۵۹	۱	۰/۰۵۶
W_5	نارضایتی گردشگران	۰/۰۴۹۴	۱	۰/۰۴۹
W_6	کیفیت پایین خدمات گردشگری	۰/۰۴۸۵	۱	۰/۰۴۹
W_7	فصلی بودن گردشگری	۰/۰۳۹۲	۱	۰/۰۳۹
W_8	عدم شناخت منطقه	۰/۰۱۹۰	۲	۰/۰۳۸
W_9	عدم توسعه گردشگری	۰/۰۱۴۹	۲	۰/۰۳۰
W_{10}	کمبود امکانات گردشگری	۰/۰۱۱۳	۱	۰/۰۱۱
جمع		**۱**		**۱/۵۲۷**

عدد ۱/۵۲۷ به‌دست‌آمده از ماتریس IFE بیانگر آن است که توسعه اکوتوریسم تالاب شادگان دارای ضعف‌های بیشتری نسبت به نقاط قوت موجود می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۲: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) توسعه اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان.

عوامل خارجی		زیرمعیارها	وزن	امتیاز وضع موجود	امتیاز وزن‌دار
فرصت‌ها (O)	O_1	برگزاری فستیوال‌های سنتی	۰/۱۱۹۶	۳	۰,۳۵۹
	O_2	نزدیکی به مرزهای جنوبی کشور	۰/۱۰۰۹	۳	۰,۳۰۳
	O_3	توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری	۰/۱۰۰۹	۳	۰,۳۰۳
	O_4	اعطای تسهیلات مالی سازمان‌های ملی و بین‌المللی	۰/۰۸۷۶	۳	۰,۲۶۳
	O_5	وجود مناطق تحت حفاظت	۰/۰۶۳۹	۴	۰,۲۵۶
	O_6	همکاری سازمان‌های مسئول	۰/۰۸۴۳	۳	۰,۲۵۳
	O_7	ایجاد انگیزه برای مردم و NGO ها جهت مشارکت با سازمان‌های مسئول	۰/۰۵۹۵	۴	۰,۲۳۸
	O_8	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰/۰۷۷۶	۳	۰,۲۳۳
	O_9	برگزاری تورهای مسافرتی به تالاب	۰/۰۵۲۵	۳	۰,۱۵۸
	O_{10}	توجه به توسعه درسیاستگذاری کلان کشور	۰/۰۴۱۸	۳	۰,۱۲۵
تهدیدها (T)	T_1	عدم هماهنگی بین دستگاه‌های ذیربط	۰/۰۲۹۵	۲	۰/۰۵۹
	T_2	ناشناخته بودن جاذبه‌های تالاب در سطح بین‌المللی	۰/۰۲۴۰	۲	۰/۰۴۸
	T_3	ضعف عملکردی سازمان‌های دولتی و غیردولتی آموزش‌دهنده	۰/۰۲۴۲	۲	۰/۰۴۸
	T_4	عدم تخصیص بودجه جهت استفاده از پتانسیل گردشگری تالاب	۰/۰۳۹۶	۱	۰/۰۴۰
	T_5	عدم وجود طرح و برنامه مشخص توسعه اکوتوریسم در برنامه‌های کلان کشور	۰/۰۱۹۵	۲	۰/۰۳۹
	T_6	مشکلات اقتصادی و تورم	۰/۰۱۷۶	۲	۰/۰۳۵
	T_7	عدم وجود قوانین حفاظت از محیط‌زیست در فعالیت‌های گردشگری	۰/۰۱۶۲	۲	۰/۰۳۲
	T_8	ناکارآمدی و عدم توانمندی نظام مدیریتی بالادستی	۰/۰۲۱۸	۱	۰/۰۲۲
	T_9	وجود تحریم‌ها	۰/۰۱۱۰	۲	۰/۰۲۲
	T_{10}	عدم مدیریت فعالیت‌های توسعه گردشگری در سطح کشور	۰/۰۰۸۲	۲	۰/۰۱۶
جمع			۱		۲/۱۲۷

عدد ۲/۱۲۷ به‌دست‌آمده از ماتریس EFE بیانگر این است که توسعه اکوتوریسم تالاب شادگان دارای تهدیدهای بیشتری نسبت به فرصت‌های موجود می‌باشد (جدول ۲).

سپس برای تعیین موقعیت راهبردی اکوتوریسم تالاب شادگان باید نمرات حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی را در ابعاد عمودی و افقی آن قرارداد تا جایگاه منطقه مشخص گردد و بتوان استراتژی‌های مناسبی را برای آن مشخص کرد. این ماتریس که منطبق بر ماتریس SWOT است و استراتژی‌های مناسب برای منطقه را مشخص می‌کند در شکل ۲ ارائه‌شده است.

چنانچه در شکل ۱ مشاهده می‌شود، راهبرد نهایی برای توسعه اکوتوریسم، یک راهبرد تدافعی بر مبنای کاهش ضعف‌ها و پرهیز از تهدیدها می‌باشد. ازاین‌رو در تدوین استراتژی‌ها، استخراج راهبردهای تدافعی (WT) در اولویت قرار دارند.

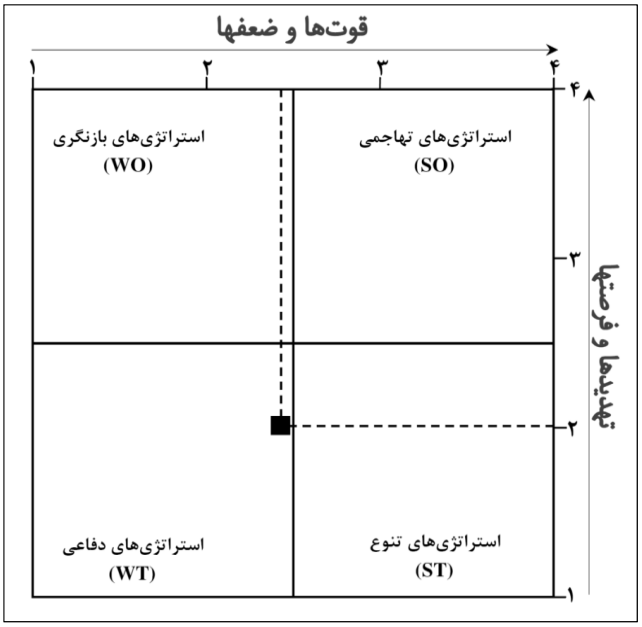

شکل ۲: موقعیت راهبردی اکوتوریسم تالاب شادگان.

پس از مشخص شدن موقعیت راهبردی اکوتوریسم تالاب شادگان در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، در مرحله تلفیق تلاش شد تا با بهره‌گیری از عوامل داخلی و خارجی فهرست شده در جداول ۱ و ۲، راهبردهای عملیاتی اندیشیده شود.

بر این اساس ۷ راهبرد تهاجمی (SO)، ۱ راهبرد محافظه‌کارانه (WO)، ۲ راهبرد تنوع‌بخشی (ST) و ۷ راهبرد تدافعی (WT) جهت توسعه اکوتوریسم در تالاب شادگان به این شرح تدوین گردید.

راهبردهای توسعه‌ای (SO):

So_1- معرفی پتانسیل بالای گردشگری منطقه جهت افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی

So_2- برنامه‌ریزی جهت دریافت تسهیلات مالی از سازمان‌های ملی و بین‌المللی جهت حفظ تالاب

So_3- معرفی پتانسیل بالای گردشگری منطقه به آژانس‌های مسافرتی جهت افزایش برگزاری تورهای مسافرتی

So_4- استفاده از فرهنگ سنتی محلی، تعدد و تنوع صنایع‌دستی و روحیه مهمان‌نوازی بومیان جهت برگزاری فستیوال‌های سنتی

So_5- ایجاد انگیزه در افراد و NGOها جهت مشارکت با سازمان‌های مسئول به‌واسطه رقابت با سایر مناطق گردشگری نزدیک

So_6- توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های گردشگری به علت پتانسیل بالای گردشگری منطقه

So_7- همکاری سازمان‌های مسئول در فعالیت‌های اکوتوریسم به دلیل پتانسیل بالا و رقابت منطقه با مناطق گردشگری نزدیک

راهبردهای محافظه‌کارانه (WO):

Wo_1– سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به‌منظور بهبود کیفیت خدمات و امکانات رفاهی و امنیتی و گردشگری منطقه و افزایش میزان رضایت گردشگران.

راهبردهای مقابله با تهدیدها (ST):

St_1- افزایش اشتغال‌زایی ساکنان بومی جهت کاهش تورم و رفع مشکلات اقتصادی

St_2- تخصیص بودجه جهت استفاده از پتانسیل گردشگری به علت دارا بودن پتانسیل بالای گردشگری منطقه

راهبردهای تدافعی (WT)

Wt_1- ارتقاء توانایی سازمان‌های محلی درگیر در اداره امور گردشگری منطقه

Wt_2- بهبود وضعیت زیرساخت‌ها و امکانات مرتبط با گردشگری

Wt_3- تدوین برنامه‌های جامع درزمینهٔ آموزش مردم درزمینهٔ چگونگی درگیر شدن در فعالیت‌های مرتبط با گردشگریWt_4- تدوین برنامه‌های خاص معرفی جاذبه‌های گردشگری تالاب

Wt_5- ملزم نمودن سازمان‌های درگیر در اداره جاذبه‌ها به همکاری باهم و توجه به مشارکت مردم

Wt_6- بهبود سازوکارهای مدیریت توسعه گردشگری در سطح استان

Wt_7- تدوین برنامه‌های خاص معرفی جاذبه‌های تالاب و پخش آن در رسانه‌های ملی و فراملی

با توجه به اولویت راهبردهای تدافعی (WT) به‌دست‌آمده در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، به‌منظور تحلیل نتایج، ماتریس برنامه-ریزی استراتژیک کمی یا QSPM برای راهبردهای WT در جدول ۳ ارائه‌شده است.

جدول ۳: ماتریس QSPM جهت اولویت‌بندی راهبردهای تدافعی اکوتوریسم تالاب شادگان.

راهبرد	وزن	Wt_1		Wt_2		Wt_3		Wt_4		Wt_5		Wt_6		Wt_7	
مؤلفه		AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS	AS	TAS
W_1	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۱	۰,۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۲	۰,۰۹۸	۱	۰,۰۴۹
W_2	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	۳	۰,۱۱۴	۱	۰/۰۳۸	۱	۰,۰۳۸	۴	۰,۱۵۲
W_3	۰/۰۱۱	۲	۰/۰۲۲	۴	۰,۰۴۴	۱	۰/۰۱۱	۲	۰/۰۲۲	۱	۰/۰۱۱	۲	۰,۰۲۲	۴	۰,۰۴۴
W_4	۰/۰۸۱	۱	۰/۰۸۱	۱	۰/۰۸۱	۱	۰/۰۸۱	۱	۰,۰۸۱	۱	۰/۰۸۱	۱	۰,۰۸۱	۱	۰,۰۸۱
W_5	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	۲	۰,۰۹۸	۱	۰/۰۴۹	۱	۰,۰۴۹	۱	۰/۰۴۹
W_6	۰/۰۳	۱	۰/۰۳۰	۲	۰,۰۶۰	۱	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۲	۰,۰۶۰	۳	۰,۰۹۰
W_7	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶	۴	۰,۲۲۴	۲	۰,۱۱۲	۱	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶
W_8	۰/۰۷۸	۱	۰/۰۷۸	۱	۰/۰۷۸	۱	۰/۰۷۸	۱	۰/۰۷۸	۲	۰,۱۵۶	۱	۰/۰۷۸	۱	۰/۰۷۸
W_9	۰/۱۲	۳	۰/۳۶۰	۴	۰,۴۸۰	۱	۰/۱۲	۴	۰,۴۸۰	۱	۰/۱۲	۲	۰,۲۴۰	۴	۰,۴۸۰
W_{10}	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰,۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹
T_1	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲	۱	۰,۰۳۲
T_2	۰,۰۳۹	۱	۰,۰۳۹	۱	۰,۰۳۹	۱	۰,۰۳۹	۳	۰,۱۱۷	۳	۰,۱۱۷	۴	۰,۱۵۶	۴	۰,۱۵۶
T_3	۰,۰۱۶	۱	۰,۰۱۶	۱	۰,۰۱۶	۱	۰,۰۱۶	۳	۰,۰۴۸	۳	۰,۱۱۷	۴	۰,۰۶۴	۳	۰,۱۱۷
T_4	۰,۰۲۲	۳	۰,۰۶۶	۲	۰,۰۴۴	۱	۰,۰۲۲	۲	۰,۰۴۴	۴	۰,۰۸۸	۴	۰,۰۸۸	۲	۰,۰۴۴
T_5	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۱	۰,۰۳۵	۲	۰,۰۷۰
T6	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲	۱	۰,۰۲۲
T_7	۰,۰۴	۱	۰,۰۴۰	۳	۰,۱۲۰	۱	۰,۰۴	۳	۰,۱۲۰	۱	۰,۰۴۰	۴	۰,۱۶۰	۱	۰,۰۴۰
T_8	۰,۰۴۸	۲	۰,۰۹۶	۲	۰,۰۹۶	۱	۰,۰۴۸	۱	۰,۰۴۸	۲	۰,۰۹۶	۳	۰,۱۴۴	۱	۰,۰۴۸
T_9	۰,۰۵۹	۲	۰,۱۱۸	۱	۰,۰۵۹	۱	۰,۰۵۹	۲	۰,۱۱۸	۴	۰,۲۳۶	۴	۰,۲۳۶	۲	۰,۱۱۸
T_{10}	۰,۰۴۸	۱	۰,۰۴۸	۱	۰,۰۴۸	۱	۰,۰۴۸	۴	۰,۱۹۲	۱	۰,۰۴۸	۱	۰,۰۴۸	۴	۰,۱۹۲
جمع		۱/۳۱۴		۱/۴۸۵		۰/۹۱۲		۱/ ۹۹۱		۱/۵۱۶		۱/۷۴۶		۱/۹۵۷	

بنابراین با توجه به نتایج جدول ۳ راهبرد Wt_4 (تدوین برنامه‌های خاص جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری تالاب) با امتیاز ۱/۹۹۱ به‌عنوان مهم‌ترین راهبرد تدافعی در نظر گرفته شد.

بحث و نتیجه‌گیری

تالاب بین‌المللی شادگان به‌عنوان وسیع‌ترین تالاب ایران، به مساحت تقریبی ۵۳۷۷۳۱ هکتار جزء ۲۴ تالاب بین‌المللی ثبت‌شده در کنوانسیون رامسر است که ۲۹۶۰۰۰ هکتار آن به‌عنوان پناهگاه حیات‌وحش تعیین گردید (رامسرسایت، ۲۰۱۴) و در فهرست ۱۰۵ منطقه مهم زیستگاه جهانی پرندگان، ثبت‌شده است (فرخیان، ۱۳۸۶).

تالاب شادگان سامانه محیط زیستی بسیار مهمی است که از جنبه‌های مختلف اکولوژیکی، هیدرولیکی، علمی و آموزشی، تفریحی، زیباشناختی، اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است. این تالاب زیستگاه مهم انواع گونه‌های آبزی به‌ویژه پرندگان مهاجر است و در تأمین زندگی مردم محلی نقش مهمی ایفا می‌کند. هم‌چنین دارای پتانسیل بالایی جهت توسعه گردشگری و تفرج است (Akhgari, 2013). بر اساس بررسی‌ها و نتایج حاصل از این تحقیق مشخص گردید که میزان بالای پتانسیل توسعه گردشگری، تعدد و تنوع صنایع‌دستی، چشم‌اندازهای منحصربه‌فرد و وجود منابع آبی کافی مهم‌ترین نقاط قوت تالاب شادگان محسوب می‌شوند. هم‌چنین کمبود امکانات گردشگری و رفاهی و امنیتی مهم‌ترین نقطه‌ضعف منطقه می‌باشد. در خصوص فرصت‌های خارجی تأثیرگذار بر گردشگری تالاب، برگزاری فستیوال‌های سنتی و نزدیکی به مرزهای جنوبی کشور به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ها تعیین گردیدند و عدم تخصیص بودجه جهت استفاده از پتانسیل گردشگری تالاب، عدم هماهنگی بین دستگاه‌های ذیربط و ناشناخته بودن جاذبه‌های تالاب شادگان در سطح بین‌المللی مهم‌ترین تهدیدات گردشگری تالاب مشخص شدند. نوری و مهدی نسب (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای مشابه، قابلیت‌های اکولوژیکی و توسعه گردشگری دریاچه گهر را ارزیابی نمودند. نتایج نشان داد مؤلفه‌های وجود چشم اندازهای زیبا و منحصربه‌فرد (نقطه قوت)، عدم سرمایه‌گذاری بخش دولتی به میزان لازم (نقطه‌ضعف)، افزایش توجه دولت به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری (فرصت) و ناتوانی سیستم برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری (تهدید) مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر قابلیت‌های گردشگری این دریاچه شناخته شدند.

هم‌چنین در مطالعه حاضر به‌منظور تعیین موقعیت راهبردی منطقه از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی استفاده شد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، راهبرد نهایی برای توسعه اکوتوریسم، راهبرد تدافعی (WT) بر مبنای کاهش ضعف‌ها و پرهیز از تهدیدها می‌باشد. پاداش و همکاران (۱۳۸۹) پژوهشی تحت عنوان برنامه‌ریزی راهبردی توسعه حفاظت محیط‌زیست در مناطق حفاظت‌شده دریایی (مطالعه موردی منطقه حفاظت‌شده مند- استان بوشهر) انجام دادند. تحلیل نحوه مدیریت فعلی محیط‌زیستی منطقه مند در موقعیت تدافعی شناخته شد به این دلیل که تهدیدات منطقه بر نقاط ضعف منطقه تسلط بیشتری داشتند. Ganjali و همکاران (۲۰۱۴) در طی بررسی پتانسیل توسعه اکوتوریسم در تالاب انزلی با مدل SWOT، به راه‌حل‌ها و اولویت‌های اجرایی و برنامه‌ریزی راهبردی متناسب با شرایط محیطی و محلی تالاب نائل گردیدند.

با استفاده از روش تجزیه‌وتحلیل SWOT و مقایسه عوامل با یکدیگر، ۷ راهبرد توسعه‌ای (SO) با بهره‌مندی از فرصت‌ها و نقاط قوت و یک راهبرد محافظه‌کارانه (WO) با بهره‌گیری از فرصت‌های پیش‌رو جهت از بین بردن نقاط ضعف فرا روی و ۲ راهبرد رقابتی یا مقابله با تهدیدات (ST) با استفاده از نقاط قوت برای جلوگیری از بروز تهدیدهای خارجی و ۷ راهبرد تدافعی (WT) برای توسعه اکوتوریسم منطقه به‌دست‌آمده آمد و بر اساس موقعیت راهبردی تعیین‌شده توسط ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، راهبردهای تدافعی جهت حل مشکلات توسعه گردشگری تالاب در اولویت قرار گرفتند. نوری و مهدی نسب (۱۳۸۹) قابلیت‌های اکولوژیکی و توسعه گردشگری دریاچه گهر را ارزیابی نمودند. بر اساس نتایج این تحقیق تعداد ۳ راهبرد تهاجمی، ۲ راهبرد محافظه‌کارانه و ۴ راهبرد تدافعی اندیشیده شد و به دلیل اینکه کل امتیازات تهدیدها و ضعف‌ها بیشتر از کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها بود، استراتژی‌های موردنظر تدافعی انتخاب شدند.

با توجه به اولویت راهبردهای تدافعی (WT) در جهت بهبود وضعیت اکوتوریسم تالاب شادگان، با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی به اولویت‌بندی راهبردهای مذکور اقدام شد. نتایج به‌دست‌آمده از اولویت‌بندی راهبردهای تدافعی به‌وسیله ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM) حاکی از این است که ارتقاء توانایی سازمان‌های محلی درگیر در اداره امور گردشگری منطقه به‌عنوان تأثیرگذارترین راهبرد مطرح‌شده است. هم‌چنین بهبود وضعیت زیرساخت‌ها و امکانات مرتبط با گردشگری در اولویت دوم راهبردهای محافظه‌کارانه قرار گرفت.

نتیجه‌گیری نهایی تحقیق حاکی از آن است که علی‌رغم آن‌که تالاب بین‌المللی شادگان دارای توانمندی‌های بالقوه فراوان جهت توسعه اکوتوریسم است اما به علت تعدد و عمیق بودن ضعف‌ها و تهدیدها فاصله زیادی با شرایط مطلوب دارد، بنابراین لزوم بهره‌مندی از راهبردهای تدوین‌شده در این مطالعه به‌طور فزاینده‌ای احساس می‌گردد. در پایان، پیشنهادهایی به شرح زیر مطرح گردید:

- تخصیص منابع دولتی بیشتر اعم از بودجه، امکانات و نیروی انسانی برای حفاظت و مدیریت منطقه؛
- تقویت زیرساخت‌های موردنیاز اکوتوریسم به‌منظور افزایش سطح رضایت‌مندی گردشگران؛
- ایجاد امنیت کافی، حفظ محیط‌زیست و بالا بردن سطح کیفیت در تالاب بین‌المللی شادگان؛
- آموزش جامعه میزبان درزمینهٔ شناخت ماهیت طبیعت‌گردی، رفتار مناسب اجتماعی و تعامل صحیح با گردشگران داخلی و خارجی.

منابع

الوانی، م. و پیروزی بخت، م.، ۱۳۸۵. فرایند مدیریت جهانگردی، چاپ اول، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۶۲۱ ص.

بدری، ع.، رحمانی، خ.، سجاسی قیداری، م. و حسن پور، امید، ۱۳۹۰. راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان، مجله پژوهش های روستایی، سال ۲، شماره ۲: صفحات ۵۴-۳۱.

بهروزی راد، ب.، ۱۳۸۷. تالاب های ایران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، صفحات ۳۰۶-۳۰۰: ۷۹۸ ص.

پاداش، ا.، نبوی، م.، دهزاد، ب.، جوزی، ع. و مرادی، ن.، ۱۳۸۹. برنامه‌ریزی راهبردی توسعه حفاظت محیط‌زیست در مناطق حفاظت شده دریایی (مطالعه موردی منطقه حفاظت شده مند- استان بوشهر)، پژوهش های محیط زیست، سال اول، شماره ۱: صفحات ۶۶-۵۳.

دانه کار، ا.، اسدالهی، ز.، علیزاده، ا. و جوانشیر، آ.، ۱۳۹۱. طرح ریزی گردشگری متکی به طبیعت در تالاب چغاخور با استفاده از ارزیابی چند معیاره مکانی (SMCE)، نشریه محیط زیست طبیعی، سال ۶۵، شماره ۱: صفحات ۶۶-۵۳.

رام، ا. و مور، آ.، ۱۳۸۷. مقدمه ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت اکوتوریسم، ترجمه محسن رنجبر، تهران: انتشارات آییژ.

عبدالهی، ع.، ۱۳۸٦. اکوتوریسم سازگار با حفاظت از محیط زیست و پایداری منابع طبیعی، ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، مشهد، انجمن اقتصاد کشاورزی ایران. دانشگاه فردوسی مشهد.

فرخیان، ف.، ۱۳۷٤. مدیریت آب و آلاینده‌های تالاب شادگان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده محیط زیست و انرژی تهران.

فرخیان، ف.، ۱۳۸٦. ارائه مدل مدیریت کیفی آب تالاب شادگان، پایان نامه دکتری، واحد علوم و تحقیقات، دانشکده محیط زیست و انرژی تهران.

کهرم، ا.، فروزنده شهرکی، گ. و لقایی، ح.، ۱۳۹۰. مکان‌یابی طراحی دهکده گردشگری در دره عشق، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۵۰، صفحات ۱۰۰-۸۳.

مجنونیان، ه.، ۱۳۷۷. تالاب‌ها، طبقه‌بندی و حفاظت تالاب‌ها (ارزش‌ها و کارکردها)، چاپ اول، اداره کل حفاظت محیط زیست، تهران: انتشارات دایره سبز، ۱۷۶ ص.

محرم نژاد، ن. و آقاخانی، م.، ۱۳۸۸. ارزیابی تهدیدها و فرصت های عوامل راهبردی صنعت اکوتوریسم (مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده جاجرود)، علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۱، شماره ۳. صفحات ۲۴۷-۲۳۷.

محرم نژاد، ن.، ۱۳۹۱. مدیریت و برنامه ریزی محیط زیست، ویرایش دوم، تهران: انتشارات میران.

محسنی، ر.، ۱۳۸۸. گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش ها و راهکارها، مجله علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی، سال نهم. شماره ۲۸، صفحات ۱۷۳-۱۴۹.

میرحسینی ده آبادی، ا.، ۱۳۹۰. تدوین مدل راهبردی توسعه پایدار اکوتوریسم در مناطق بیابانی و کویری (مطالعه موردی: استان یزد)، رساله دکتری تخصصی گرایش مدیریت محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، علوم و تحقیقات تهران.

ناظری، س.، ۱۳۸۹. تدوین راهکارهای مدیریتی توسعه اکوتوریسم در منطقه ساحلی دریای خزر در شهرستان بندر ترکمن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی دانشکده محیط زیست و انرژی تهران.

نوری، غ. و مهدی نسب، م.، ۱۳۸۹. بررسی قابلیت های اکولوژیکی و توسعه گردشگری دریاچه گهر بر اساس مدل SWOT مجله اکوبیولوژی تالاب، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، سال دوم، شماره پنجم، صفحات ۶۶- ۵۷.

Akhgari, M., 2013. Marine Ecotourism in Shadegan wetland, International Conference on Oceanography & Natural Disasters, August 21-23, 2013, Orlando, FL, USA.

Ceballous, L. H., 1996. Tourism, ecotourism, and protected areas: the state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Commission of European Communities, P: 301.

Ganjali. S., Shayeste. K. and Ghasemi. A., 2014. Environmental and Strategic Assessment of Ecotourism Potential in Anzali International Wetland Using SWOT Analyses. Caspian J. Env. Sci. (12): 155-164

http://www.ramsar.org

Kaffashi, S., Shamsudin, M. N., Radam , A., Yacob , M. R., Abdul Rahim, K. and Yazid, M., 2012. Economic valuation and conservation: Do people vote for better preservation of Shadegan International Wetland Biological Conservation, Volume 150, Issue 1, Pages 150–158.

Nouri,J., Mirbagheri, S. A., Farrokhian, F., Jaafarzadeh, N. and Alesheikh, A. A., 2010. Water quality variability and eutrophic state in wet and dry years in wetlands of the semiarid and arid regions, case study: Shadegan Wetland, Environmental Earth Sciences, Volume 59, Issue 7, pp 1397-1407.

Saaty, T. L., 1989. Decision making, scaling and number crunching. Decision Sciences, Vol 20:404-409.

Saaty, T. L., 2008. The Analytic Hierarchy Process (AHP) Rhomas Int. J. Services Sciences, Vol. 1, No. 1.

Tremblay, P., 2006. Desert Tourism Scoping Study. Desert Knowledge CRC, Report 12.

Koens, J. F., Dieperink, C. and Miranda, M., 2009. Ecotourism as a development strategy: Experiences from Costa Rica. Environment Development Sustainable, 11:1225–1237.

Vonhove, N., 2005. The Economics of Tourism Destinations. UK. Elsevier Publishing.